

УДК 338.48 (075.8)

ШИМАНСЬКА В.В.

м. Житомир

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНИМ КОМПЛЕКСОМ: ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМ ТА ВЕКТОРІВ РОЗВИТКУ

Анотація. В статті автором ідентифіковано основні перешкоди розвитку туристичного комплексу України на сучасному етапі та визначено перспективні вектори його розвитку.

Ключові слова: туристичний комплекс, стратегія, розвиток.

Аннотация. В статье автором идентифицировано основные препятствия развитию туристического комплекса Украины на современном этапе и определены перспективные векторы его развития.

Ключевые слова: туристический комплекс, стратегия, развитие.

Abstract. In the article the author identified the main barriers to the development of the tourist industry of Ukraine at the present stage and identified promising vectors of development

Key words: tourism complex strategy development.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

В сучасних умовах все більшої актуальності набувають дослідження особливостей розвитку туризму як соціально-економічного явища в цілому та господарської діяльності туристичних комплексів окремих країн та регіонів в тому числі і України. Передумовою для цього є той факт, що розвиток та функціонування туристичних комплексів здійснює вагомий вплив на національне господарство країн в частині забезпечення зайнятості населення, поповнення бюджетів різних рівнів, забезпечення сталості розвитку економіки. Відмітимо, що останній період, який стосується розбудови на теренах України певного типу економіки, характеризується значним спадом головних макроекономічних показників, які є індикаторами економічного розвитку кожної країни. Зазначене спричинено, перш за все, світовою економічною кризою 2008–2009 рр., а також Європейською револю-

цією на території України 2013–2014 рр. Ми переконані, що туристичний комплекс України – став, наразі, невід’ємною частиною економіки та управління національним господарством. Негативні тенденції поширилися і на цю сферу, а, отже, розвиток туристичного комплексу України зазнав нищівних втрат, знизилася його конкурентоспроможність.

В підтвердження – необхідно відзначити, що за даними [7] протягом 2014 року Україну відвідало понад 13,2 млн. іноземних туристів. Найбільші потоки туристів до України спостерігалася з сусідніх країн, з яких: Молдова – 4,6 млн. осіб, Білорусь – 1,6 млн. осіб, та Польща – 1,1 млн. осіб. У 2014 році сплачено податків та зборів до Державного та місцевих бюджетів понад 1,3 млрд. грн. в тому числі, туристичного збору – на суму 24,8 млн. грн.

Проте, слід також зазначити, що розвиток туристичного комплексу як і будь-якої іншої соціально-еко-

номічної системи не можливий без організації, координації, планування та контролю, тобто без системи стратегічного управління, що обумовлює необхідність формування та реалізації активної державної політики в сфері туризму. Основна проблема розвитку туристичного комплексу, на нашу думку, полягає в недосконалості механізму взаємовідносин адміністративних та господарюючих органів з туристичними організаціями, а також у відсутності механізму управління існуючим туристичним потенціалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Теоретичним та практичним питанням розвитку туристичної сфери та окремих сфер діяльності туристичного комплексу присвячені наукові роботи: М. Г. Бойко, В. Ф. Данильчука, В.А. Квартальнова, В.Ф. Кифяка, Н. Й. Коніщевої, М. В. Корж, О. О. Любіцевої, А. А. Мазаракі, М. П. Мальської, С. В. Мельниченко, І. В. Саух, Т. Г. Сокол, Т. І. Ткаченко, В. К. Федорченка, І. М. Школи та ін.

Мета статті. Метою даної статті є ідентифікація основних перешкод розвитку туристичного комплексу України на сучасному етапі та визначення перспективних векторів його розвитку.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Туристичний комплекс можна вважати на сьогодні домінантою сучасного розвитку будь-якої країни світу чи цивілізації, методом пізнання навколошнього середовища, способом підвищення культурного рівня і відновлення здоров'я людей. Він поєднує економічні, соціальні, культурні та екологічні аспекти, має невичерпний потенціал для прогресу, тісно пов'язаний з багатьма сферами економічної діяльності, що зумовлює його провідне місце у соціально-економічному житті країн і народів. Слід зважати і на те, що як один із найдинамічніших секторів економіки туризм є економічним джерелом прибутку, розвитку інфраструктури, створення нових робочих місць, а також – невід'ємно складовою загального міжнародного ринку. Зауважимо, що в межах нашого дослідження ми розглядаємо туристичний комплекс як ресурсно-функціональну підсистему, що функціонує в межах системи національного господарства та забезпечує поліфункціональну взаємодію між підприємствами сфери послуг, транспорту, пошти і зв'язку, торговілі, готельного та ресторанного господарства, побутового обслуговування, реклами й інформаційних агентств, діяльність якої спрямована на задоволення потреб туристів у оздоровленні, відпочинку та наданні відповідної якості суспільно необхідних та регенеруючих послуг. Національний туристичний комплекс охоплює численні напрями виробничої, технологічної, управлінської, суспільної, соціально-економічної, господарської та зовнішньоекономічної діяльності. Проте, необхідно зазначити, що в сучасних умовах розвитку України, потрібно здійснювати реа-

лізацію низки заходів, які стимулювали б розвиток туристичного сектору України.

Під терміном “розвиток” слід розуміти прогресивні зміни характеристик досліджуваного об'єкту, рух у напрямку більш модернізованого, якісно покращеного стану суспільної системи, більш повного задоволення потреб індивідуумів. Проте, в економічній науці розрізняють декілька трактувань сущності та змісту поняття “розвиток”, наприклад, в якості економічного, соціально-економічного, сталого та технологічного розвитку (табл. 1).

Як вже було відзначено вище сучасний стан розвитку туристичного комплексу є незадовільним. Нами визначено три групи проблем, що перешкоджають цілеорієнтованому розвитку туристичного комплексу України, а саме: організаційно-управлінські, нормативно-правові та когнітивно-інформаційні.

Основними організаційно-управлінськими перешкодами розвитку туристичного комплексу України на сучасному етапі ми вважаємо наступні: а) у інвестиційній площині: не розвиненість системи довгострокового інвестиційного кредитування різних проектів та цілеорієнтованого зростання ТКУ; недієвість економічних механізмів, що забезпечують залучення інвестицій у конкурентоспроможні – тобто, суміжні з базовими підприємствами ТКУ, галузі і виробництва; основні статті Податкового Кодексу України не дозволяють стимулювати інвестиційну та інноваційну активність підприємств ТКУ; відмова регіональних корелянтів від реалізації спільних (держава і бізнес) масштабних інвестиційних проектів у науково-механічних та бюджетоутворюючих сферах, а саме – в межах ТКУ; б) у сфері регенерації людського потенціалу держави: зруйнована система підготовки та перепідготовки кадрів ТКУ, зокрема: втрачено науковий потенціал у сфері вищої освіти за різними суспільно-політичними і економічними спеціальностями; підготовка керівних кадрів у сфері державного управління трансформувалася у суб'єктивну систему, завданням якої є лише підтвердження статусу державного службовця і відповідності диплому – займаній посаді; відсутність механізму закріплення та забезпечення роботою молодих спеціалістів; зруйнована виробнича база учебних курсів, що унеможливлює підготовку і підвищення кваліфікації кадрів із сучасних спеціальностей; деформована галузева система підготовки кадрів вищої кваліфікації і не лише для ТКУ, а й для національного господарства у цілому; в) у сфері регіонального розвитку: галузеві та регіональні механізми забезпечення ефективності функціонування ТКУ в регіонах мають відмінне цільове спрямування та використовуються за різними об'єктами локалізації зусиль; не створено, у більшості регіонів, умови для розширення масштабів діяльності суміжних із ТКУ виробництв, спроможних позитивно впливати на галузеві результати та реалізацію міжгалузевої взаємодії; г) у соціально-культурній сфері діяльності: не

реалізовано завдання щодо покращання умов праці та підвищення добробуту працівників ТКУ; не розроблено нормативно-правове забезпечення у сфері запровадження механізму економічного заохочення власників об'єктів господарювання у підвищенні якості та переліку соціальних благ для працівників; д) у сфері провадження екологічної політики в державі: не забезпечено зниження техногенного тиску на природне середовище і не створено умови для реалізації процесів самовідтворення екологічних ресурсів; ТКУ не оснащено досконалими ресурсо- та природо-зберігаючими технологіями, очисними спорудами.

Серед нормативно-правових перешкод слід відзначити: а) відсутність: спеціалізованого міністерства чи відомства з міністерськими повноваженнями; Державної цільової програми щодо форсованого розвитку національного ТКУ; б) несформованість системи управління ТКУ на регіональному та місцевому рівнях; комплексу оптимізаційних заходів (обґрунтованих за єдиним критерієм оцінки масштабів докладання зусиль і різних за природою ресурсів) із забезпеченням алокаційного управління розвитком ТКУ; в) недосконалість регуляторних актів та умов і правил ведення туристичного супроводу; нормативно-правової бази ТКУ.

Третя група проблем включає в себе: а) обмеженість державного регулювання в частині створення сприятливих умов для розвитку туризму і курортів (податкові пільги, кредитування, бюджетне фінансу-

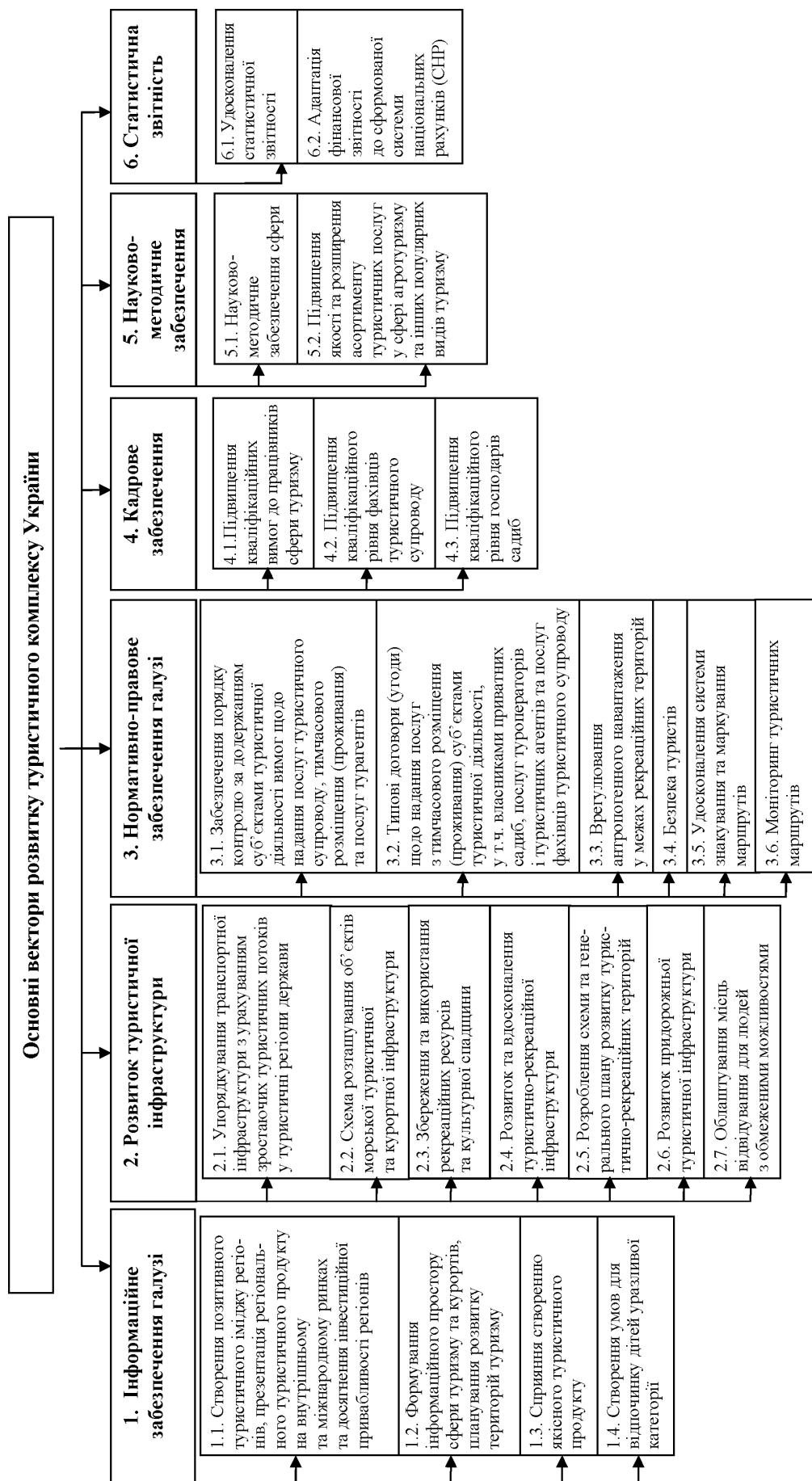
вання); б) відсутність державної маркетингової стратегії просування турпродукту; в) недосконала система формування засобів задля збору й обробки статистичних даних; г) недостатнє фінансування заходів з розвитку туризму; д) відсутність: системи державного контролю за використанням туристичних ресурсів; комунальних центрів туристичної інформації; уніфікованого стандарту щодо національної системи знakuвання (маркування) туристичних маршрутів; е) недостатність: інформаційно-рекламних матеріалів; фахової підготовки спеціалістів із питань туризму та його інформатизації, технологічного й фінансового аудиту; контролінгу; слаборозвиненість сучасної інфраструктури внутрішнього туризму; 4) туристичного іміджу України.

У зв'язку із вищезазначенним зауважимо, що у сучасних умовах стратегічне управління є необхідною складовою діяльності всіх підприємств незалежно від сфери чи виду їх діяльності. Стратегічне управління туристичним комплексом базується на загальних концепціях і положеннях, які мають місце в інших галузях економіки, і в той же час, відрізняється низкою особливостей у реалізації окремих стратегій, які обумовлені специфікою туристичної сфери в цілому. Основним напрямом стратегічного розвитку для підприємств, що становлять архітектуру туристично-го комплексу є орієнтація на ефективне стратегічне управління діяльністю з урахуванням змін, що відбу-

Таблиця 1.

Визначення сутності та змісту економічної категорії “розвиток”

Економічна категорія	Сутність та логіка визначення категоріального поняття	Посилання на джерело
Економічний розвиток	Підтверджено, що процес еволюції економічної системи у довгостроковому періоді, що характеризується зміною ринкової та виробничої кон'юнктури за тривалий час, впродовж якого значну роль відіграють інвестиційні, інноваційні, технічні та технологічні фактори розвитку економіки.	Наукові школи В. Геєця та Л. Безчасного [2]
Соціально-економічний розвиток	Соціально-економічний розвиток – це процес безупинної зміни матеріального базису виробництва а також усієї сукупності різноманітних відносин між економічними суб'єктами, соціальними групами населення.	Школа пост-індустриального суспільства [3]
Технологічний розвиток	Узгоджена єдність технологій, техніки та обладнання, організаційної праці та механізму управління	Школа РВПС РАН [4]
Сталий розвиток	Розвиток, який задовільняє потреби нинішнього часу, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовільняти свої власні потреби.	
Розвиток в контексті забезпечення економічного зростання та структурно-динамічних змін в межах національного господарства	Представники наукової школи В. І. Вернадського, зокрема, академіка НАН України Алимова О. М. засвідчують, що економічне зростання та розвиток відбувається тоді, коли економіка створює інституційні стимули для реалізації заходів, спрямованих на підвищення продуктивності. А, занепад наступає за відсутності стимулів до участі у виробничій чи господарській діяльності внаслідок: а) централізованого й жорсткого політичного контролю за економікою; б) існування монопольних привілеїв. Відтак, визнано, що число невдач набагато перевершує число успіхів. З цієї площини, економічний розвиток, до цього часу, був, скоріше, виключенням. А, правилом – стагнація і занепад, що відображали хронічну тенденцію до ініціювання організаційних провалів при провадженні управлінської діяльності. Тому, і успіхи, і невдачі відображають не лише інституційно-організаційні характеристики будь-якого суспільства чи економічної системи, але й: уявлення про неї, існуючі в межах соціуму ідеї щодо розбудови тієї чи іншої сфери діяльності; покладені в державні концепції ідеології тощо. Тобто, все те, чим керуються люди, діючи і здійснюючи вибір, визначаючи кількість об'єктів докладання зусиль ін.	РВПС України НАН України [6] та вчені-економісти ДУ “Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України” [1, 5]

Рис. 1. Основні вектори розвитку туристичного комплексу України

ваються на ринку туристичних послуг та в соціально-економічному середовищі в цілому. Саме система стратегічного управління розвитком туристичного комплексу дає змогу туристичним підприємствам поєднати загальну стратегію розвитку з наявністю реальних та потенційних можливостей для її реалізації, враховуючи загрози, які можуть виникнути на ринку.

Вважаємо за доцільне підкреслити, що на практиці формування та проектування стратегії управління не виглядає так ідеалістично, як за результатами науково-прикладних обґрунтувань.

Одним із кроків стратегічного управління туристичним комплексом є затвердження Стратегії сталого розвитку “Україна – 2020” (Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015). Зауважимо, що метою стратегії є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі [8].

Реалізація стратегії здійснюватиметься за чотирма векторами: а) вектор розвитку – це забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя; б) вектор безпеки – це забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності; в) вектор відповідальності – це забезпечення гарантій, що кожен громадянин, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, матиме доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров’я та інших послуг в державному та приватному секторах; г) вектор гордості – це забезпечення взаємної поваги та толерантності в суспільстві, гордості за власну державу, її історію, культуру, науку, спорт.

За вектором гордості повинні бути розроблені та реалізовані: програма популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі – визначена програмою як першочергова. Включає формування і просування бренд-месседжів про Україну: Україна – країна свободи і гідності; Україна – країна, що реформується, незважаючи на виклики; Україна – хаб для інвестицій; Україна – країна високих технологій та інновацій; Україна – країна, приваблива для туризму; Україна – країна із визначними культурними та історичними традиціями); програма створення бренду “Україна”; програма розвитку туризму та ін.

Однак, на нашу думку, поряд із вказаним, доцільно розробити окрему стратегічну програму розвитку туристичного комплексу, яка повинна розглянути й затвердити питання щодо запровадження у практику тих пропозицій, що забезпечують розбудову туристичного комплексу України (рис. 1). Основні вектори розвитку, що, на нашу думку, повинні бути представлени у стратегії зображені на рис. 1.

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Визнано, що туризм є одним із найбільш перспективних секторів, що стимулює розвиток світової економіки. Звідси, підтверджено, що функціонування туристичного комплексу України, у цілому, обумовлює зростання кількісних та якісних параметрів туристичних потоків і стимулює структурно-динамічні зрушенні в межах національного господарства. Слід зазначити, що природно-ресурсний та історико-культурний потенціал України, її вигідне географічне положення є вагомою передумовою для розвитку як внутрішнього, так і міжнародного туризму, а також підвищення рівня соціально-економічного розвитку держави. Проте, наразі, існує переважна більшість проблемних площин у системно-універсальній сфері діяльності, які, безпосередньо, пов’язані з виконанням цільових функцій суб’єктами управління. А саме, виокремлено три групи перешкод: організаційно-управлінські, нормативно-правові та когнітивно-інформаційні. Зазначені перешкоди вимагають побудови сучасної стратегії управління розвитком туристичного комплексу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алимов О. М. Наукові основи національної стратегії сталого розвитку України: Монографія [Текст] / [Алимов О. М., Драган І. В., Микитенко В. В. та ін./ за наук. ред. академіка НАН України, д.е.н., проф. М. А. Хвесика]; Державна установа “Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України”. – К.: ДУ “ІЕПСР НАН України”, 2013. – 45 с.
2. Бажал Ю. М. Знаннєва економіка: теорія і державна політика [Текст] / Ю. М. Бажал // Економіка і прогнозування / / науковий журнал; Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. – 2003. – №3. – С. 71-76.
3. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество: Пер. с англ. / Под. ред. В. Л. Иноземцева. – М., 1999. – С. 167.
4. Комков Н. И. Роль инноваций и технологий в развитии экономики и общества [Текст] / Н. И. Бажал // Проблемы прогнозирования // научный журнал; Ин-т народнохозяйственного прогнозирования РАН. – 2003. – № 3. – С. 24-42.
5. Микитенко В. В. Узгодження економічного зростання та соціального розвитку / [І. С. Гращенко, І. А. Ігнатьєва, В. В. Микитенко, Г. Г. Савина та ін. / за загальною ред. Г. Г. Савиної]. – Херсон, ХНТУ МОН-молодьспорту України, 2012. – 537 с.
6. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. Академіка НАН України, д.т.н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. – К.: Державна установа “Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України”, 2012. – 72 с.
7. Офіційний сайт Державного агентства України з туризму і курортів. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.tourism.gov.ua/_ua/news/27584/
8. Стратегія сталого розвитку “Україна – 2020”. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5_2015?nreg=5%2F2015&find=1&text=%F2%F3%F0%E8%E7%EC&x=0&y=0
9. Шиманська В. В. Організаційно-економічний механізм розвитку туристичного комплексу України в контексті євроінтеграції [Текст]: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.03 / Шиманська Вікторія Василівна; Черніг. нац. технол. ун-т. – Чернігів, 2014. – 20 с.